
такими як «Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму» (2013) [2], науковими дослідженнями, підтвердженими захистами кандидатських і докторських дисертацій з туристичної проблематики, які сьогодні охоплюють 20 галузей знань, поки що немає визнання наявності такої науки, навіть її назва досі є дискусійною. Найбільш поширені два варіанти назви: «туризмознавство», яка була закріплена в стандартах, прийнятих 2006-2011 рр., та «туризмологія». Автор притримується думки, що «наука про туризм» повинна називатися «туризмологія», що вводить її до кола класичних наук: політологія, культурологія тощо, які мають також широкий предмет дослідження. До того ж англomовний переклад терміну «туризмознавство» все одно виводить нас до його трактування як туризмології. Об'єкт і предмет дослідження визначають туризмологію як соціо-гуманітарну науку, але природничі та економічні знання відіграють тут суттєву роль, як і спеціальні знання, наприклад, аграрні – для сільського туризму, з фізіології людини і медицини – для спортивного чи медичного туризму тощо.

На сьогодні можна констатувати, що туризмологія як науковий напрямок знаходиться на етапі формування, маючи серед своїх здобутків поняттєво-термінологічний апарат, який розвивається і збагачується новими поняттями і категоріями, концепції і моделі розвитку, формується методологія досліджень.

Таким чином, в Україні сьогодні діє сформована триступенева система підготовки кадрів для сфери туризму, здатна забезпечити як практичну діяльність в туризмі, так і розвиток науки і фахової туристичної освіти.

Література:

1. Вступ.ОСВІТА.UA URL: <https://vstup.osvita.ua> (дата звернення: 23.09.2022)
2. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму : Т86 монографія / [В. К. Федорченко, В. С. Пазенок, О. А. Кручек та ін.]. — К. : ВЦ «Академія», 2013. — 368 с. — (Серія «Монограф»).

Марта МАЛЬСЬКА, Юрій ЗІНЬКО

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТУРИЗМОЛОГІЯ ЯК НАУКА: ОСНОВНІ МОДЕЛІ СТАНОВЛЕННЯ

Дослідження останніх десятиріч засвідчили актуальність тематики щодо узагальнюючої науки про туризм. На даний час у національних і зарубіжних експертів з туризму немає однієї узгодженої позиції щодо єдиної науки про туризм. Існує думка, що туристичну науку представляють окремі науки на базі фундаментальних дисциплін (географія туризму, економіка туризму, історія туризму, екологія туризму) та утворюють своєрідний міждисциплінарний підхід до вивчення цього унікального суспільного явища.

Зокрема, такий підхід демонструють провідна Ягеллонська школа туризму (Польща) і цей підхід викладений у базовому навчальному підручнику “Туристика” (за науковою редакцією Влодзімежа Курека) [7]. Разом з тим, у національній туристичній школі обґрунтовано модель формування теоретичної науки про туризм – туризмології [1; 4; 5]. До її формування долучились фахівці з різних спеціалізованих туристичних дисциплін: від філософії туризму як методологічної основи до технології туризму як практики туризму. На даний час туризмологія є базовою дисципліною магістерських студій з туризмознавства, а також лежить в основі відкриття докторських студій з туризму. Тому актуальним є аналіз основних моделей створення (формування) теоретико-методологічної науки про туризм та її застосування в науково-освітній та практичній діяльності.

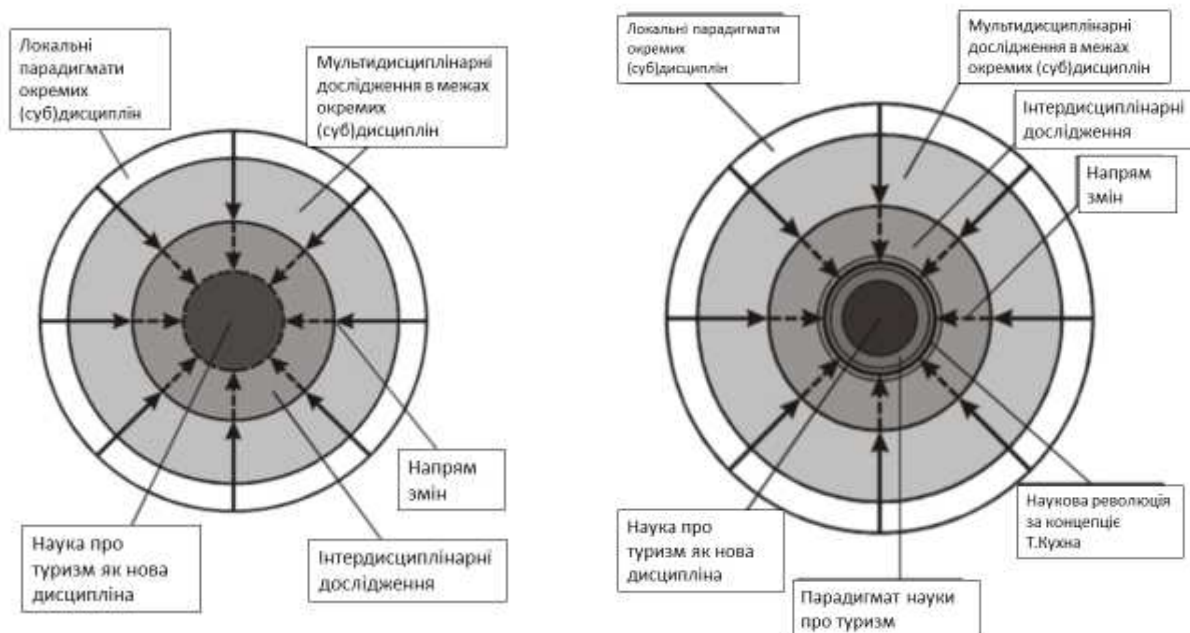
Аналіз джерельної бази щодо єдиної (інтегрованої) науки про туризм дає змогу виділити три діючих її моделі, що мають використання в Україні та ближньому зарубіжжі. Ми розглядаємо такі моделі на основі використовуваних підходів: *туризмологічна* з переважаючим гуманітарним підходом, *туристикологічна* (від “туристика”) з переважаючим соціоекономічним підходом, *автономізаційна* з еволюційним підходом.

Туризмологія розглядається як методологічна, соціоекономічна та гуманітарна наука,

яка вивчає закономірності функціонування і розвитку феномену туризму та розробляє методи, принципи, функції, теорії туризму. Зокрема, у ній суттєву роль відіграють такі гуманітарні принципи як принцип історизму, діяльнісний принцип, культурологічний та гуманітарно-антропологічний. Одночасно підкреслюється, що турист-мандрівник головний об'єкт туристичних досліджень туризмологів, а, відповідно, він стає головним предметом туризмології. Серед основних проблем туризмології – це з'ясування сутності туризму, систематизація наукових підходів до розуміння феномену туризму, осмислення структури туризмологічного знання. Запропонована В. Пазенком (2010) [4] модель формування цієї туристичної науки про туризм охоплює синтез теоретичних надбань спеціалізованих туристичних дисциплін (розбудова «знизу») з теоретико-методичними засадами розбудови туризмологічної науки (розбудова «зверху») [4; 5]. Тому структура сучасного туризмологічного знання охоплює базові концепти та принципи і функції (теоретична надбудова) разом з методологічним і практичним доробком туристичних дисциплін.

Модель туристикологічна з соціально-економічним підходом в якості об'єкту науки про туризм обирає індустрію туризму, а предметом дослідження – туристичний продукт (Квартальнов В. А., 2002) [3]. У цій гносеологічній моделі турист виступає лише як суб'єкт дослідження. Перевага соціоекономічного підходу у цій моделі дещо знижує роль і доробок теоретико-методичних гуманітарних дисциплін з туризму: філософії туризму, психології туризму, культурології туризму, педагогіки туризму. Тут основний акцент робиться на формуванні єдиної науки про туризм на туристичних дисциплінах економічного плану: економіці туризму, маркетингу туризму, туристичній статистиці (І. В. Зорін, В. О. Квартальнов, Туристика, 2001) [2; 3]. Туристика розглядається як комплексна міждисциплінарна наука, об'єктом якої є сфера туризму (індустрія туризму), а досліджуються сукупність явищ, процесів, зв'язків і відношень, які виникають у соціально-економічній сфері.

Нарешті, третя модель так званої *автономізації туризму* як науки ґрунтується на еволюційному підході (рис. 1).

Автономізація науки про туризм – концентрична модель Л. Бутовського (2011) [6]

Концентрична модель Л. Бутовського (2011) [6]

Її автор – польський дослідник Лешек Бутовскі, – розглядає процес формування окремої науки про туризм як багатофакторний процес поступового її становлення [6].

Запропонована ним концентрична еволюційна модель включає такі етапи як формування теоретико-методичних засад в окремих туристичних дисциплінах, мультидисциплінарні та інтердисциплінарні дослідження, а також врахування напрямку змін і

наукових революцій а таких мультидисциплінарних науках, до яких належить туризм (рис. 2). На думку Л. Бутовського [6], ми перебуваємо на перших етапах інтегрування туристичних дисциплін (шлях “знизу”) й існує потреба нових підходів у теоретизації знання (шлях “зверху”), щоб автономізувати туризм як окрему науку.

Кожна з представлених моделей формування єдиної науки про туризм має свої переваги і недоліки. Але вони демонструють основні підходи до формування туристологічної науки. Необхідною є подальша інвентаризація теоретико-методологічного матеріалу туристичних дисциплін, розбудова теоретичної надбудови (теорії, концепти) та долучення до інноваційних підходів у формуванні теоретичного знання. Цей шлях трудомісткий і потребує як організаторів, так і виконавців майбутньої науки про туризм.

Література:

1. Герасименко В. Г. Теорія туризму як складова туристології. – Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. – Вип. 2(42). – С.173-180.
2. Зорин И. В. Туристика: Монография / И. В. Зорин, В. А. Квартальнов. – Москва: Советский спорт, 2001. – 288 с.
3. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник. – Москва: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.
4. Туризмологія (теорія туризму). Навчально-методичний посібник зі спецкурсу / В. С. Пазенок, В. К. Федорченко, О. А. Кручек, І. М. Мініч. – Київ: КУТЕП, 2010. – 70 с.
5. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму: монографія / В. К. Федорченко, В. С. Пазенок, О. А. Кручек, Т. А. Дьорова, О. О. Любіцева, М. П. Мальська та ін. – Київ: ВЦ Академія, 2013. – 368 с.
6. Butowski L. Turystyka jako dyscyplina nauki (artykul dyskusyjny) / Leszek Butowski. – Turyzm. – 2011. – N 21/1–2. – S. 17-24.
7. Turystyka / Red. nauk. Włodzimierz Kurek. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. – 542 s.

Юрій СТАДНИЦЬКИЙ

Політехніка Свєнтокишинська (Польща)

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗМІЩЕННЯ ВИРОБНИЦТВА: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Оптимальне рішення щодо місця виробництва є суттєвим, інколи й визначальним, чинником його ефективності. Така ситуація є наслідком просторових відмінностей у витратах на виробництво блага у певному обсязі та у витратах, пов’язаних з переміщенням блага. Основний недолік теоретичних підходів до проблеми оптимального розміщення виробництва полягає у відсутності системного підходу щодо врахування в аналізі потенційних ринків збуту (ПРЗ). Орієнтація при обґрунтуванні оптимального розміщення виробництва лише на якийсь окремих варіант ринку збуту (а орієнтація на якийсь варіант ринку збуту необхідна, як з погляду врахування витрат на переміщення блага з місця виробництва до місць споживання, так і з погляду виробничої потужності, оскільки від неї залежать одиничні витрати виробництва) є помилковою, оскільки не враховує багато інших конкурентних варіантів. Наприклад, якщо у регіоні є три ринки збуту М1, М2 і М3 з попитом, відповідно, D1, D2 і D3, то орієнтація при розміщенні на ринок М1 дозволяє знайти серед привабливих місць виробництва (ПМВ) локально оптимальне місце (ЛОМ) Р1 за критерієм мінімуму сумарних витрат виробництва блага у розмірі попиту ринку збуту М1 (D1) та витрат, пов’язаних з переміщенням благ з кожного відповідного ПМВ до ринку збуту М1. Але якщо при обґрунтуванні розміщення орієнтація відбувається, наприклад, на всі три ринки збуту разом (М1, М2 і М3), то локально оптимальним місцем може стати якесь інше місце Р7 з переліку ПМВ, яке виявиться найкращим за критерієм мінімальних сумарних витрат на виробництво блага в обсязі сумарного попиту цих трьох ринків збуту, та витрат, пов’язаних з переміщенням благ з кожного ПМВ до цих ринків збуту у розмірі попиту відповідного ринку.

За цих умов щодо ринку збуту М1 виникає конфлікт між локально оптимальними